

NYTTÅRSTALEN 2025

NIDAROS BISKOP, HERBORG FINNSET

14.01.2025

Side | 1

Det er mye vi tar for gitt og selvsagt. Alt det vi har fått i hendene, fordi vi er blitt født inn i denne tida og dette landet, gjør oss takknemlig for at det ble slik! Det vi skal vi glede oss over, og når du ser deg i speilet om morran er det også en grunn til å spørre: *Hva kan jeg gjøre, sammen med andre, for å gjøre verden til et bedre sted – i dag?* Det kan høres naivt ut, men alle fellesskap består av enkeltindivider med en vilje og retning, som sammen er en kraft om vi setter oss i bevegelse. Det er mye å gjøre i arbeidet for likeverd, fred og rettferdighet i vårt land og i verden. Kirka sin visjon er «Mer himmel på jord»: hva kan du og jeg bidra med for at Guds gode krefter kan være virksomme mellom oss ? Det er om mulig enda viktigere enn før å feire det gledelige !



2024 ble året for et stort sørsamisk språk- og kirkeframskritt: For første gang er hele Det nye Testamentet, Orre Testamente, oversatt til sørsamisk. Det er et stort kulturelt, språklig og kirkelig sprang framover. I lys av Sannhetskommisjonens rapport fra juni kom denne lanseringa på ei god tid: det er bra når det skjer noe nytt og gledelig, midt i skogen av vanskelige fortellinger.



Vi har jula bak oss. Hvordan har det gått?

Vi husker godt uroen rundt skolegudstjenestene før jul. Vi trenger ro for å snakke åpent og godt sammen om rammene for skolens deltakelse i en slik gudstjeneste, og om skolens rolle, forankret i en lokal kontekst og sammenheng. I år ble det nok *for* usikkert for noen skoleledere: spørsmålet om skolegudstjeneste eller ikke ble for konfliktfylt, og de opplevde at det tryggeste var å la være. Julegudstjenestenes innhold er en sentral del av vår felles fortelling, som alle trenger å kjenne til, og oppleve. Fra mange steder i Trøndelag hører vi om god oppslutning og stort lokalt eierskap. Diskusjonen trenger å bli avløst av samtaler om hvordan vi i det livssynsåpne samfunnet kan få til et åpent og konstruktivt samarbeid mellom skole og kirke – gjennom hele året.

Julaften er definitivt de ansattes travleste dag, og den styrker posisjonen sin som felles kirkedag i jula: Oppmøtet er i hovedsak økende. Julefeiringa er en av kirkas største fester: Det er et avgjørende øyeblikk. Gud blir menneske, og selv blir født inn i menneskenes tid – som et sårbart lite spebarn. Julenatt fornemmer vi storheten i å være menneske. Vi settes inn i en kosmisk sammenheng: Gud velger å vie sin framtid til vår.

«Det e ittnå som kjem tå seg sjøl», sang Vømmøl Spelmannslag: Det gjelder også deltakelse og åpne kirker: I Elvran og Lånke i Stjørdal ble det en lokal dialog om tidspunkt for julaftensgudstjenesten, juleverksted for sammen å pynte kirka til jul, og prosjektkor for alle som ville. Det gjorde at mange flere fant veien til kirkene på julaften. Barnefamiliene kom, og korsangerne var fra 3 til 75 år! Godt samarbeid mellom ulike lokale krefter kan skape noe nytt, slik at kirka kan få være mer for flere, slik vi ønsker!

Takk til alle frivillige og ansatte i Nidaros som har stått på for å gi mange gode juleopplevelser av fellesskap, håp og glede.

*

Den norske kirke er en sentral kulturarena i Norge: mer og tydeligere enn vi kanskje tenker over. Vi har nylig fått gode tall på dette i en omfattende rapport. For første gang er det gjort en bred kartlegging og beregning av kirkas samfunnsøkonomiske bidrag til kultur og kulturarv. Den er, forsiktig beregnet, satt til 4,3 milliarder årlig. Til sammenligning var det i Statsbudsjettet for -22 avsatt litt under 10 milliarder kroner til kulturformål.

Kirkas kulturarbeid skjer lokalt: Hver kommune har i alle fall én profesjonell musiker: organisten: til sammen finnes det ca. 900 kirkemusikere. Hvilke verdier skaper ikke de rundt om – i samarbeid med andre gode krefter?

Ca. 1400 kor for barn og voksne drives ut fra kirkene. I dag har vi opplevd Nidarosdomens guttekor: ett av de fineste i landet. For byen Trondheim og oss som bor her, er det musikalske og gudstjenestlige arbeidet som drives med feste i Nidarosdomen av umålelig verdi, også på nasjonalt plan.. Noen ting kan telles og settes en pris på. Andre ting hører hjemme i en annen kategori: verdifulle og viktige eksistensielle og åndelige opplevelser av mening, tro og fellesskap kan ikke prissettes. Immaterielle og kulturelle, historiske og nåtids-verdier, opplevelsen av tilhørighet, tro og håp kan ikke måles i kroner og øre. Alle trenger vi et åndelig liv, mening og sammenheng. Noe er umistelig for oss.

Forskning viser at kulturdeltakelse har en stor helsegevinst. Dette viste HUNT 3, den store helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag, og det gjenspeiles også i FN's bærekraftsmål, bl.a. i inkluderende byer og samfunn, livskvalitet og likeverd. Tilgjengelige kulturopplevelser bidrar til bedret folkehelse.

Ett eksempel på hvordan kirka bidrar inn i lokalt og regionalt kultur- og samfunnsliv er Levanger kulturkirke. Menigheten og kantor Erling Neergård er motoren i dette arbeidet og har driftet Levanger kulturkirke siden 2013 med ukentlige tilbud. Hvert år deltar over 4000 mennesker på arrangement i kulturkirka, i et sokn med 8400 medlemmer. De månedlige lunsjkonserterne hadde alene over 1000 besøkende i 2024.

Kulturkirka engasjerer primært musikere og artister bosatt i hele Trøndelag. Den har gitt Levanger sokn mulighet til å anskaffe et Steinway-flygel, utvalgt av den norske

stjernepianisten Leif Ove Andsnes, som har kommet tilbake og spilt to konserter på det. Flygelet har fått et svært godt rykte på seg og øker Levanger kirkes omdømme som konsertarena innen flere musikkjangre.

Kulturkirka har en tydelig sosial profil, der over halvparten av tilbudene er gratis. De to siste årene har Juleoratoriet av Bach vært inkludert i juledagsgudstjenesten. I fjor ble det rekord med 300 deltakere juledag. Vi ser at arbeidet og innsatsen frivillige og ansatte legger ned i Levanger bidrar til et levende kulturliv, som åpner rom som forebygger ensomhet og utenforskap, og skaper fellesskap, tilhørighet og glede, og gir store opplevelser.



Biskopen har hvert år grundige besøk i noen lokalsamfunn. Disse visitasene er en gyllen mulighet til kontakt og samtaler om hvor veien går videre.

Tidlig i -24 var vi på besøk i Røros, og vi begynte i Glåmos kirke, der de har henta fram det gamle orgelet, bygd av den fineste norske orgelbyggeren på 1800tallet, Claus Jensen. Det var intakt og helt i orden. Orgelet har ikke vifte som lager trykk på lufta slik at det kan bli musikk: Noen må *trø belgen* for at det skal bli luft og musikk. Og det er det flere i Glåmos som gjerne vil være med på. Vi fikk oppleve samspillet mellom orgelet, kantor Alf Hulbækmo og belgtrøer Trond Sjøvold.

Opplevelsen kan stå som et bilde på det fine samarbeidet som må til mellom ansatte og frivillige for at det vi ønsker skal skje, blir til virkelighet. *Noen må trø belgen* – slik at det blir luft og liv i planer, og at det blir mange nok hender og ansikter som deltar for at det skal skapes liv og virksomhet.

Det må bli luft i pipene, slik at det blir til musikk!

Skal det vi gjør bli til liv, håp og tro trenger vi at noen vil være med og skape fellesskap og vekstforhold, slik at Guds skapende Ånd kan virke og arbeide mellom oss og i oss.



Kulturarv er ikke det vi har gjemt innerst i skapet, som bunaden vi tar fram til 17.mai: Kulturarv er det beste av tradisjonene som lever og blomstrer mellom oss. Kulturarv og opplevelse av sammenheng er viktig for oss: Vi trenger å høre til, og vi trenger kunnskapen om de som levde her før oss for å forstå oss selv og våre verdier. 2024 ble et viktig år i feiringen av Norge i 1000 år Skiftet inn i en kristen lovgivning skapte endring fra at det var makta som styrte til at det ble *retten*, fra slekta til individet, og hvor tanker om barmhjertighet og fred kommer inn. Feiringa ga oss ny forståelse for de sterke forbindelsen mellom det de satte som lov den gangen, og våre nåtidige kristne og humanistiske verdier.

Det er interesessant å grave i historiens skattekasse, men årene fram mot 2030 skal vi bruke til noe *mer*: i -25 er det migrasjon og identitet som er i fokus. Det rommer så ulike tema som 200-årsjubileet for utvandring til Amerika, feiring av den store familien av kirkesamfunn i Norge, og alt det vi ønsker å ta opp om migrasjon og norsk identitet i dag.

Her trenger vi også at det er noen som *trør belgen*, som deltar og engasjerer seg i samtalen om hva som er norsk identitet, om hva som er sant og rett for oss i dag. Vi kan feire det vi har felles, og kjenne på nasjonalfølelse og glede over å høre til, uten å havne i en usunn nasjonalisme. Kulturarven er en viktig faktor også i eksistensiell motstandskraft.



Vi kan beskrive Den norske Kirke på ulike måter. Den er et trossamfunn, og i likhet med de andre nordiske landene en folkekirke, med et flertall av befolkningen som medlemmer, og en lang historie. Kirka har et *samfunnsoppdrag* som landsdekkende folkekirke, og skal tilby innbyggere i hele landet de samme grunnleggende tjenestene. DnK er også en stor *sivilsamfunnsaktør* i samarbeid med kommuner og offentlige myndigheter og frivillige, og Norges største medlemsorganisasjon med 3,7 millioner medlemmer, 78 000 frivillige, 8000 ansatte og 1600 kirkebygg.

Kirka er også en *arbeidsplass* – på samme vilkår som andre. Økte pensjonsutgifter har truffet kirken hardt. Statsbudsjettets tildeling var ikke tilstrekkelig til å dekke en økt pensjonskostnad på 100 millioner. Når 90 % av budsjettene er lønnsmidler til prester, administrativt ansatte ved bispedømmekontor og i det nasjonale kirkerådets sekretariat, og tilskudd til lokale stillinger. Da er det bare én ting som monner: å redusere antall ansatte. Vi står nå midt i en krevende situasjon: Minst 65 årsverk skal tas ned i de 12 administrative enhetene. Tilskuddene til diakoni og undervisning lokalt, og til prestestillinger skal så langt som mulig skjermes. Også i Nidaros vil vi merke dette: vi skal ned med 3 stillinger i bispedømmets administrasjon : ca 25 %. Vi må så godt vi kan holde oppe en administrasjon som får gjort det den skal, samtidig som vi må vurdere egne prioriteringer.

Finansieringen av trossamfunnene er under lupen. Barne- og familiedepartementet har satt ned et utvalg for å se på tilskuddsordningene for alle trossamfunn. Under behandlingen av Statsbudsjettet i Stortinget før jul erfarte vi at noen partier leverte alternative forslag med store nedtrekk i bevilgningene til DnK - og dermed også til alle andre trossamfunn: disse postene henger sammen. Om slike reduksjoner blir stortingsvedtak, vil det oppstå en alvorlig situasjon: Da kan det være at det man tar for gitt, ikke er det lenger, og at det kan bli svært krevende å oppfylle forpliktelsen til å være en landsdekkende folkekirke.

Skal vi opprettholde et sivilsamfunn som har noenlunde de samme tilbud i hele landet, har det en pris, og vi må forstå hva det er verd. På ett år blir det holdt ca 100 000 gudstjenester, gravferder og vielser i Den norske kirkes regi. Det trengs mange som er med og bidrar - *noen må trø belgen* for at det skal bli musikk, gudstjenester, eksistensiell omsorg og beredskap for alle som trenger kirkens tjenester.



På fylkesnivå og lokalt opplever vi at det er god kontakt mellom Den norske kirke og offentlige myndigheter om beredskapsarbeid. Vi er glad for muligheten til å bidra i samarbeidet om sivil beredskap, både i kriser som berører enkeltmennesker og lokalsamfunn, og i samtalen om den nye alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen.

Regjeringen la fram Totalberedskapsmeldingen 10 januar. Her er også et kapittel om kultur deltakelse og frivillighet, og om ulike instanser i det vi kan kalle «soft values» - myke verdier, og deres viktige oppgaver i en krise.

(vi siterer fra meldinga:)

«Kultur, kulturarv og kulturaktører er viktig også i kriser og krig. Kulturarven er både mål, middel og motstandskraft.En godt opplyst befolkning, med god tilgang på kunnskap om og forankring i egen kulturell identitet, vil ha bedre muligheter til å ta gode valg for seg selv og sitt nærsamfunn i en krisetid. Dette kan være avgjørende for hvordan nasjonen som helhet står gjennom en krise.»

Ved ulykker, katastrofer og krig vil Den norske kirkes samfunnsoppdrag primært være på det psykososiale området, med tilstedeværelse, kompetanse og lokaler over hele landet. Kirka spiller en betydelig samfunnsrolle utover å være et religiøst samlingssted. Den har en viktig oppgave i å ivareta mennesker som kommer i en vanskelig situasjon og gi omsorg, trøst og håp når alt ellers synes vanskelig eller umulig. Dette krever kompetanse og erfaring, god planlegging og effektivt samarbeid med øvrige samfunnsaktører. Det er lettere å lykkes om vi investerer i gode relasjoner og tillitsfulle forhold, før krisen oppstår

Det kan se ut som at Regjeringen overser trossamfunnenes rolle i å være med og bygge samhold og motstandskraft som kan holde i en kritisk situasjon.

Den norske Kirke er et nettverk og en struktur for sivilt samarbeid, til stede i absolutt hele landet, og er og vil være en viktig medspiller for den enkelte og fellesskapet. Den er et nettverk av uvurderlig verdi i en nasjonal krise. Eksistensiell hjelp, samtaler, deltakelse, tros- og livstolking er viktig, i kriser som berører enkeltmennesker og lokalsamfunn – eller oss alle. Kirkas mengdetrening og kompetanse på krisehåndtering i hverdagen er et godt grunnlag for dette.



Hver morgen trenger vi å spørre: *Hva kan jeg gjøre, sammen med andre, for å gjøre verden til et bedre sted? Hvem er med og trør belgen?* Alle fellesskap består av enkeltindivider med en vilje og retning, som sammen er en kraft om vi setter oss i bevegelse.. Når vi samles skjer det alltid i et fellesskap: mennesker imellom: i møte med Gud og med hverandre, eller i forbindelsen mellom den enkelte og Gud, som ser og hører oss. Det går en linje fra tidens begynnelse til oss mennesker i dag, den er lagd av skapelse, frelse, tro, evighet. Våre små liv er også med: Barn av Jorden er vi, men også barn av Håpet: Guds barn. Vi er barn av Tiden - og av Evigheten. Som enkeltmennesker og som fellesskap er vi alltid kirke- sammen, og vi vil alltid ha med oss Jesus sitt

spørsmål til de han møtte: «Hva vil du at jeg skal gjøre for deg?» Omsatt til ordene fra kirkas visjon arbeider vi alltid for *mer himmel på jord*.